

centraal schriftelijk examen

aardrijkskunde

havo

2025
tijdvak 1

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1** Regels voor de beoordeling
- 2** Algemene regels
- 3** Vakspecifieke regels
- 4** Beoordelingsmodel
- 5** Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 3.21, 3.24 en 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 3.21 tot en met 3.25 van het Uitvoeringsbesluit WVO 2020 van belang:

- 1** De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2** De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.
- 3** De gecommitteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens. De gecommitteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommitteerde.
- 4** De examinerator en de gecommitteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5** Indien de examinerator en de gecommitteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommitteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1** De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2** Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3** Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1** indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2** indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3** indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4** indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5** indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6** indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;
 - 3.7** indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
 - 3.8** indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
 - 3.9** indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.

- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goedgerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

Toelichting status correctievoorschrift

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

Verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector)

Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

Toelichting aanvullingen op het correctievoorschrift

Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking:

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout:

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen. Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de n-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

Opgave 1 – Migratie binnen en tussen macroregio's

Vraag 1 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat dit migranten zijn die conflicten / oorlog / onveiligheid in hun eigen land ontvluchten (en dus in een buurland terecht komen). **1**
- Een voorbeeld van een juist antwoord is: migranten uit de macroregio 'Afrika ten zuiden van de Sahara' hebben vaak ook economische motieven (arbeid of studie) om te migreren. **1**

Vraag 2 maximumscore 1

- A Latijns-Amerika (3)
- B Noord-Afrika & West-Azië (4)
- C Noord-Amerika (1)

Vraag 3 maximumscore 3

- Voorbeelden van juiste oorzaken zijn: **2**
 - door kolonialisme
 - door militaire veroveringen
 - door handel(scontacten)

Opmerking

Per juiste oorzaak 1 scorepunt toekennen.

- Uit het antwoord moet blijken dat internet / social media de laatste twintig jaar een belangrijke rol speelt bij culturele diffusie. **1**

Vraag 4 **maximumscore 2**

Een voorbeeld van een juiste redenering is:

- Enerzijds kunnen arbeidsmigranten een bijdrage leveren aan het aanvullen van een tekort aan personeel op de arbeidsmarkt, (economische dimensie) **1**
- maar door een instroom aan arbeidsmigranten kan ervaren worden dat de nationale / regionale identiteit onder druk kan komen te staan. (sociaal-culturele dimensie) **1**

Opmerking

Aan een antwoord dat bij de tweede deelscore ingaat op de druk op voorzieningen / de woningmarkt ook 1 scorepunt toekennen.

Wereld en Aarde

Opgave 2 – De geografie van de druiventeelt

Vraag 5 **maximumscore 1**

Een voorbeeld van een juist antwoord is: in islamitische landen worden weinig / nauwelijks wijndruiven (maar wel consumptiedruiven) geteeld.

Vraag 6 **maximumscore 2**

Uit de uitleg moet blijken dat

- de zomers in Zuid-Europa onder invloed staan van hogedrukgebieden / dalende luchtstromen, (oorzaak) **1**
- waardoor de lucht opwarmt / er geen condensatie van waterdamp kan plaatsvinden / wolken oplossen (en er dus weinig neerslag valt. (gevolg) **1**

Vraag 7 **maximumscore 2**

- C-klimaat / maritiem klimaat (van de gematigde zone) **1**
- Voorbeelden van juiste antwoorden zijn: **1**
 - Europa staat doorgaans onder invloed van winden vanaf zee / (matigende) westenwinden.
 - Voor de westkust van Europa ligt een warme zeestroom.

- Vraag **8** **maximumscore 2**
- sedimentgesteenten **1**
 - Uit het antwoord moet blijken dat graniet ontstaat door het (langzaam / ondergronds) stollen van magma **1**

Opmerking

Aan een antwoord waaruit blijkt dat graniet ontstaat bij het stollen van lava geen scorepunt toekennen.

- Vraag **9** **maximumscore 1**
- Uit het antwoord moet blijken dat met druppelirrigatie (op lokale schaal) verzilting en/of bodemerosie tegengegaan kan worden.

- Vraag **10** **maximumscore 2**
- Uit de redenering moet blijken dat
- gebieden in de benedenloop / verder stroomafwaarts (van de Huang He / Hoangho) afhankelijk zijn van het water uit deze rivier, **1**
 - zodat het van belang is om in de Ningxia-vallei zo min mogelijk irrigatiewater aan de rivier / het landschap te onttrekken. **1**

- Vraag **11** **maximumscore 2**
- Uit de reden vanuit de sociaal-culturele dimensie moet blijken dat in de Chinese samenleving verwester(s)ing / Amerikanisering plaatsvindt. **1**
 - Uit de reden vanuit de demografische dimensie moet blijken dat de bevolking in China de laatste decennia gegroeid is. **1**

- Vraag **12** **maximumscore 2**
- Uit de redenering moet blijken dat
- bedrijven of investeerders (zoals Kwok) uit opkomende / (voormalige) semi-perifere landen (zoals China) tegenwoordig investeren in centrumlanden (zoals Frankrijk), **1**
 - terwijl het bij de oorspronkelijke centrum-periferieverhoudingen vooral (bedrijven uit) centrumlanden waren die investeerden in (semi-)perifere landen. **1**

- Vraag **13** **maximumscore 2**
- Wereldhandelsorganisatie / WTO **1**
 - Een voorbeeld van een juiste reden is: wanneer economieën van landen (sterk) afhankelijk van elkaar zijn, zullen er minder snel conflicten / oorlogen ontstaan. **1**

Opgave 3 – De Taupo Vulkanische Zone in Nieuw-Zeeland

Vraag 14 maximumscore 1

de Pacifische plaat en de Indisch-Australische plaat

Vraag 15 maximumscore 2

Uit de beschrijving moet blijken dat

- de Pacifische plaat onder de Indisch-Australische plaat duikt / er subductie plaatsvindt van de Pacifische plaat onder de Indisch-Australische plaat, **1**
- waardoor gesmolten gesteente / magma naar het aardoppervlak stijgt. **1**

Opmerking

Aan een antwoord dat bij de eerste deelscore alleen ingaat op subductie mag een scorepunt toegekend worden. De betrokken platen hoeven niet expliciet genoemd te worden.

Vraag 16 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat de vulkanische assen door de overheersende winden in Nieuw-Zeeland (normaal gesproken) naar het (noord)oosten / niet naar het Zuidereiland zouden waaien. **1**
- Uit het antwoord moet blijken dat de vulkanische assen alleen bij een grote en explosieve uitbarsting tegen de wind(richting) in (ook) op het Zuidereiland terecht konden komen. **1**

Vraag 17 maximumscore 2

- Het magma staat in contact met het grondwater. **1**
- Voorbeelden van juiste oorzaken zijn: **1**
 - Het magma heeft een hoog gasgehalte / ontgast moeilijk.
 - Het magma is stroperig / heeft een hoge viscositeit.

Vraag 18 maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat na de uitbarsting van 1914 de krater niet meer helemaal door een kraterrand wordt afgesloten / tijdens de uitbarsting van 1914 de kraterrand in zee gegleden is. **1**
- Uit het antwoord moet blijken dat het veel / vaak regent (waardoor zwavel kan afstromen naar zee). **1**

Opgave 4 – Porto Central, een nieuwe haven in Brazilië

Vraag **19** maximumscore 2

- Een voorbeeld van een juist argument is: een haven in Brazilië is vanuit Rotterdam / Nederland beter bereikbaar (dan een haven in Chili). **1**
- Voorbeelden van juiste argumenten zijn: **1**
 - Porto Central ligt vlakbij het economische kerngebied van Brazilië.
 - Porto Central ligt in de regio waar de meeste mensen in Brazilië wonen.

Vraag **20** maximumscore 3

Een juiste beschrijving moet de volgende drie stappen bevatten:

- Porto Central wordt een haven voor de export van grondstoffen (zoals soja / agribulk / ijzererts). **1**
- Voor de winning van grondstoffen worden leefgebieden van flora en fauna aangetast / wordt het landschap aangetast / worden gebieden ontgonnen / wordt infrastructuur aangelegd. **1**
- Door de aantasting van leefgebieden van flora en fauna kan de soortenrijkdom afnemen. **1**

Vraag **21** maximumscore 3

- Voorbeelden een juiste antwoorden zijn: **1**
 - De Rotterdamse haven heeft goede faciliteiten voor / is gespecialiseerd in het opslaan / doorvoeren van grondstoffen.
 - Bij scenario 1 zullen vanuit Brazilië steeds meer grondstoffen getransporteerd worden waaraan de Rotterdamse haven zelf waarde kan toevoegen.
- Een voorbeeld van een juist antwoord is: bij scenario 2 kan Brazilië steeds meer waardevollere halffabricaten / eindproducten / grondstoffen (waaraan waarde toegevoegd is) exporteren. **1**
- Juiste voorbeelden van ontwikkelingen die tot de scenario's 3 en 4 kunnen leiden zijn: 1
 - Steeds meer landen willen voor grondstoffen minder afhankelijk worden van andere landen.
 - Steeds meer landen zetten in op recycling van producten (en hebben dus minder grondstoffen nodig).
 - De grondstoffen in Brazilië raken op.

Opgave 5 – Ilha de Marajó

Vraag 22 maximumscore 3

locatie in bron 12	foto	vegetatietype
1	b	tropisch regenwoud / selva
2	c	savanna / cerrado
3	a	(mangrove)

- drie foto's aan de juiste locatie gekoppeld 1
- selva / tropisch regenwoud aan foto b gekoppeld 1
- cerrado / savanne aan foto c gekoppeld 1

Vraag 23 maximumscore 2

Voorbeelden van juiste negatieve gevolgen zijn:

- Door het kappen van mangrovebossen neemt de kusterosie toe / wordt minder sediment vastgehouden.
- Door het kappen van mangrovebossen worden de golven van een tsunami / stormvloed niet meer gebroken.
- Door het kappen van mangrovebossen wordt minder koolstofdioxide uit de lucht gehaald.

per juist negatief gevolg1

Vraag 24 maximumscore 1

Uit het antwoord moet blijken dat de Amazone en de Tocantins bruin van kleur zijn.

Vraag **25** maximumscore 3

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:

- De mondingsgebieden van de Amazone en de Tocantins hebben een groot getijverschil.
- De Amazone en de Tocantins hebben nauwelijks verhang in de benedenloop (waardoor de vloedstroom ver landinwaarts kan komen).
- De Amazone en de Tocantins hebben in de benedenloop geen stuwdammen / waterkeringen (die de vloedstroom tegenhouden).
- Passaatwinden / Sterke winden uit het oosten kunnen de vloedgolven nog verder landinwaarts blazen.
- De Amazone en de Tocantins hebben in de benedenloop geen scherpe meanders / bochten.
- De mondingsgebieden van de Amazone en de Tocantins hebben een trechtervorm.

per juiste oorzaak **1**

Caribisch gebied

Opgave 6 – Schuilen op Curaçao

Vraag **26** maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat het zeewater op hogere breedte (dan 25° NB) te koud is / kouder is dan 26°C / niet warm genoeg is om orkanen te laten ontstaan. **1**
- Uit het antwoord moet blijken dat bij de evenaar de wind geen afbuiging krijgt / de corioliskracht te zwak is / de wind te zwak is. **1**

Vraag **27** maximumscore 2

Voorbeelden van juiste oorzaken zijn:

- Orkanen hebben boven zee geen last van wrijving / geen last van obstakels.
- In orkanen komt (door condensatie) veel warmte / energie vrij.

per juiste oorzaak **1**

Vraag **28** maximumscore 2

- Uit het antwoord moet blijken dat de ABC-eilanden (nagenoeg) buiten de orkaangordel liggen. **1**
- Uit het antwoord moet blijken dat Curaçao (in tegenstelling tot Aruba) grote natuurlijke baaien (aan de veilige / rustige zuidkant van het eiland) heeft. **1**

Vraag **29** maximumscore 3

- Voorbeelden van juiste gevolgen van klimaatverandering zijn: **2**
 - Door klimaatverandering stijgt de zeespiegel.
 - Door klimaatverandering worden stormen / orkanen / golven krachtiger.

Opmerking

Per juist voorbeeld 1 scorepunt toekennen.

- Voorbeelden van een juiste kwetsbare ecosystemen zijn: **1**
 - koraal(riffen)
 - mangrove

Caribisch gebied

Opgave 7 – Het Caribisch gebied vanuit de economische dimensie

Vraag **30** maximumscore 2

- a 2 / conjunctuurgevoelig
- b 1 / agglomeratie
- c 5 / infrastructuur

indien drie juiste antwoorden **2**
indien twee juiste antwoorden **1**
indien minder dan twee juiste antwoorden **0**

Vraag **31** maximumscore 2

- horeca **1**
- Uit het antwoord moet blijken dat op Sint Maarten vaak schade hersteld moet worden die door orkanen ontstaan is. **1**

Vraag **32** maximumscore 2

Voorbeelden van juiste antwoorden zijn:

- De invloed van (Amerikaans) fastfood is groot.
- De invloed van het Amerikaans (als taal) wordt steeds groter.
- Het vieren van Amerikaanse feesten (zoals Halloween) gebeurt steeds vaker.

per juist antwoord **1**

Vraag **33** maximumscore 3

- Voorbeelden van juiste argumenten vóór invoering van de Caribische gulden (en niet de Amerikaanse dollar) zijn: **2**
 - Een eigen munt kan bijdragen aan nation-building / het versterken van de nationale identiteit.
 - Een nieuwe munt kan worden uitgerust met de modernste beveiligingsmaatregelen / echtheidskenmerken.

Opmerking

Per juist argument 1 scorepunt toekennen.

- Voorbeelden van juiste argumenten vóór invoering van de Amerikaanse dollar (en niet de Caribische gulden) zijn: **1**
 - De Amerikaanse dollar is een mondiaal geaccepteerde munt.
 - De Amerikaanse dollar is een sterke munt / heeft een stabiele waarde.

5 Bronvermeldingen

bron 1 t/m 18 Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, 2024

foto's:

bron 4 www.decantershanghai.com, 2019

bron 7 www.gns.cri.nz en Aagje de Jong, Dreamstime,

bron 13 foto a: Priscila Olandim, TripAdvisor, 2021

foto b: Carlos Macapuna, Skyscrapety.com, 2012

foto c: Prisma by Dukas Presseagentur GmbH, Alamy Stock Photo, 2010

bron 14 www.theinertia.com, 2024

bron 15 Alamy.com, Jochem Wijnands, 2007

bron 16 Jobke Heij, 2023

bron 18 NU.cw, 2022